

Program hodowlany kóz rasy sandomierskiej

I. Cel programu hodowlanego

Celem realizacji programu jest odtworzenie populacji kóz rasy sandomierskiej i ochrona istniejącej puli genów tej rasy przy zachowaniu możliwie dużej zmienności genetycznej, utrwalenie cech funkcjonalnych takich jak: długowieczność, wysoka płodność i dobra zdrowotność. Program realizowany będzie zgodnie z zapisami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1012 z dnia 8.06.2016 r.

Zakłada się uzyskanie odtwarzanej populacji kóz sandomierskich do roku 2025.

II. Nazwa rasy, szczegółowa charakterystyka i wzorzec rasy

Nazwa rasy: koza sandomierska

Szczegółowa charakterystyka rasy

Kozy sandomierskie to stara polska rodzima rasa wywodząca się z dorzecza Wisły i Sanu. Populacja ta jest jedną z trzech rodzimych ras utrzymywanych w Polsce jeszcze w I połowie XX stulecia. Najstarsze zapisy na temat kozy sandomierskiej sięgają schyłku XV wieku, a mówią o kozie popularnej wśród biedniejszego mieszczaństwa. Wspomniana rasa doskonale przystosowana jest do miejscowych warunków utrzymania i żywienia. Charakteryzuje się dwu lub trójbarwnym umaszczeniem, wysokim poziomem plenności, i płodności, niebywałą odpornością na choroby, długowiecznością oraz niskimi wymaganiami pokarmowymi. Zwykle utrzymywana była w celu pozyskiwania mleka w mniejszym stopniu żywca rzeźnego.

Wzorzec rasy

a) pokrój:

proporcjonalna budowa ciała, w tym mocno rozwinięty kośćiec. Kształtna głowa oraz długa szyja. U obu płci rogi wzniesione ku górze i tyłowi, zazwyczaj dwubarwne, czyli pasmo rogu jasnego przeplata się z pasmami rogu ciemnego. Broda, obfitsza u samców oraz długie i stojące uszy. Sierść długa o wyraźnie zaznaczonym poszyciu puchowym.

b) Umaszczenie:

brunatno - srokaty, czarno - srokaty, szaro - srokaty, trójbarwne.

c) masa ciała:

- kozy dorosłej min. 30 kg,
- kozły dorosłego min. 40 kg.

d) użytkowość:

- rasa ogólnoużytkowa
- dojrzałość rozplodowa - 75 % masy ciała zwierzęcia dorosłego.

e) odstępstwa od wzorca:

dopuszczalne są drobne odstępstwa od wzorca rasowego (np. brak długiej sierści na całym tułowie, rogi jednobarwne), które będą odnotowywane w wewnętrznym rejestrze kóz sandomierskich, prowadzonym przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie. Jeżeli to odstępstwo od wzorca rasowego zostanie stwierdzone w kolejnych pokoleniach, to osobniki z taką wadą nie będą mogły zostać uznane za odpowiadające wzorcowi rasowemu, a tym samym będą jedynie mogły zostać wpisane do specjalnej klasy w księdze hodowlanej kóz sandomierskich prowadzonej dla zwierząt spełniających wymagania rodowodowe, ale nie spełniających wymagań dotyczących zgodności ze wzorcem rasy określonym dla tej rasy. Zwierzęta z tej klasy nie będą rekomendowane do dalszej hodowli.

f) cechy dyskwalifikujące:

- umaszczenie borsucze
- brak rogów.

III. Obszar geograficzny na którym realizowany będzie program hodowlany

Program hodowlany odtwarzania kóz sandomierskich realizowany będzie na terytorium Rzeczypospolitej Polski.

IV. Sposób identyfikacji i sposób ewidencji rodowodów zwierząt hodowlanych czystorasowych

Zwierzęta wpisywane do księgi są identyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej oraz przepisami krajowymi w zakresie identyfikacji kóz.

Kozy rasy sandomierskiej są oznakowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustaw o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt. W ewidencji rodowodów zwierzęta uznawane za odtwórców rasy oznaczane są odrębnie poprzez dodanie do numeru identyfikacyjnego liter „OO” w przypadku samców i „OM” w przypadku samic. Identyfikacja zwierząt polega na porównaniu numeru identyfikacyjnego znajdującego się na kolczyku z numerem odnotowanym w dokumentacji hodowlanej. Zgodność umaszczenia z wzorcem rasy określa zootechnik oceny wartości użytkowej, specjalista ds. prowadzenia ksiąg hodowlanych kóz sandomierskich Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Dla zwierzęcia posiadającego pochodzenie, rasę określa się na podstawie rasy rodziców i koduje za pomocą kodów literowych określonych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W

przypadku zwierząt nieposiadających udokumentowanego pochodzenia, rasę zwierzęcia określa się na podstawie jego umaszczenia oraz typu i budowy i zapisuje za pomocą kodów literowych w prowadzonej dokumentacji hodowlanej. Informacje o pochodzeniu zwierząt czystorasowych kóz rasy sandomierskiej rejestrowane są w dokumentacji hodowlanej.

Pochodzenie zwierząt zapisane w dokumentacji hodowlanej może być weryfikowane poprzez procedurę potwierdzania pochodzenia, a także po ojcu, matce lub parze rodziców poprzez losowy wybór zwierząt, od których pobierany jest materiał biologiczny i przeprowadzane są badania markerów DNA lub badania grup krwi.

W przypadku gdy zwierzęta czystorasowe kóz rasy sandomierskiej są wykorzystywane do pozyskiwania komórek jajowych i zarodków, ich pochodzenie powinno być weryfikowane badaniem markerów DNA lub badaniem grup krwi.

V. Cele programu hodowlanego w zakresie selekcji i hodowli

- zachowanie charakterystycznych cech pokroju, określonych we wzorcu i charakterystyce rasy,
- zachowanie podstawowych parametrów produkcyjnych kóz w zakresie użytkowości rozplodowej,
- zachowanie pożądaných cech funkcjonalnych tj.:
 - wysoka płodność i plenność
 - duża odporność kóz na zachorowania,
 - dobre przystosowania do warunków środowiskowych,
 - długowieczność.

VI. Informacje o decyzjach podjętych na podstawie rozporządzenia oraz dopuszczalnych odstępstwach

Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w Załączniku II, Części 1, Rozdziale III, pkt 1 rozporządzenia 2016/1012, podniesienie statusu potomstwa zwierzęcia zarejestrowanego w sekcji dodatkowej poprzez wpis do sekcji głównej może odbyć się gdy do sekcji głównej księgi kóz i kózek (**G**) wpisana będzie samica:

- urodzona w stadzie objętym oceną (kózka) lub poddana jest ocenie wartości użytkowej (koza),
- zidentyfikowana zgodnie z przepisami UE i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,

- pochodzi po ojcu i dziadkach pisanych do sekcji głównej (G) księgi kóz sandomierskich,
- jest potomkiem matki i babki ze strony matki zarejestrowanych w sekcji dodatkowej (W) księgi kóz sandomierskich,
- odpowiada wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiada wad dyskwalifikujących z hodowli.

Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w Załączniku II, Części 1, Rozdziale III, pkt 1 rozporządzenia 2016/1012, podniesienie statusu potomstwa zwierzęcia zarejestrowanego w sekcji dodatkowej poprzez wpis do sekcji głównej może odbyć się gdy do sekcji głównej księgi kozłów (**G**) wpisany będzie samiec:

- urodzony w stadzie objętym oceną,
- zidentyfikowany zgodnie z przepisami UE i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- którego, w przypadku kwalifikacji jako dawców materiału biologicznego, pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą markerów DNA,
- którego, rodzice i dziadkowie zostali wpisani do sekcji głównej księgi lub zarejestrowani w sekcji dodatkowej księgi rasy sandomierskiej,
- który, został uznany przez prowadzącego księgę za zwierzę niezbędne do wykorzystania w rozrodzie w populacji kóz sandomierskich w realizacji programu hodowlanego tej rasy,
- odpowiada wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiada wad dyskwalifikujących z hodowli.

VII. Ocena wartości użytkowej

Ocena wartości użytkowej prowadzona jest przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie.

1. Generowanie, rejestrowanie, przekazywanie wyników oceny wartości użytkowej dokonywane będzie w formie pisemnej przez prowadzącego ocenę, natomiast opracowanie i wykorzystywanie wyników przez prowadzącego księgi hodowlane kóz rasy sandomierskiej oparte jest o system informatyczny wykorzystywany w Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie.

2. Zakres prowadzonej oceny wartości użytkowej

Oceną wartości użytkowej objęte będą zwierzęta hodowlane czystorasowe rasy kóz rasy sandomierskiej .

Ocena wartości użytkowej prowadzona będzie zgodnie z zasadami określonymi w art.27 i 28 oraz w Załączniku nr III do rozporządzenia 2016/1012 z dnia 8 czerwca 2016 roku.

Ocena użytkowości rozplodowej obejmuje ustalenie:

- 1) dla każdej ocenianej kozy w stadzie:

- a. dat pokryć,
- b. dat wykotów,
- c. liczby urodzonych koźląt w danym wykocie,

2) wyrażonych w procentach dla całego stada:

- a. płodności, określonej jako liczba kóz wykończonych w stosunku do liczby kóz w stadzie,
- b. plenności, określonej jako liczba koźląt urodzonych w stosunku do liczby wykończonych kóz.

- 3. Hodowca informowany jest na bieżąco o wynikach oceny przez prowadzącego ocenę. Wyniki oceny są przekazywane hodowcy w postaci standardowych dokumentów zawierających niezbędne informacje.
- 4. Wyniki oceny użytkowości kóz rasy sandomierskiej publikowane są na stronie internetowej.

VIII. System wykorzystywany do prowadzenia oceny genetycznej

Nie przewiduje się prowadzenia oceny genetycznej.

IX. Struktura księgi hodowlanej

- 1. Księgi kóz hodowlanych prowadzi się w celu gromadzenia informacji o ich hodowcach, właścicielach, ewidencjonowania pochodzenia i zgodności z wzorcem rasy oraz rejestrowania informacji o wartości użytkowej kóz, dającej podstawy do prowadzenia pracy hodowlanej.
- 2. Wpisy w księdze mogą być dokonywane wyłącznie przez osoby upoważnione przez prowadzącego księgę.
- 3. Księgi mogą być prowadzone w systemie kartotekowym lub przy pomocy systemu informatycznego opartego o program komputerowy, stworzony specjalnie do prowadzenia tych ksiąg. Dane mogą być przekazywane w formie papierowej lub elektronicznej (pliki, zdjęcia dokumentacji).
- 4. Księgi kóz rasy sandomierskiej są prowadzone przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie na podstawie stosownej Decyzji Nr 79/2019 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9.09.2019.
- 5. Księgi prowadzone są w sekcjach.
- 6. Księgi obejmują następujące sekcje: **główną** oznaczoną symbolem **G** i **dodatkową** oznaczoną symbolem **W**.
- 7. Sekcje podzielone są na **klasy wyodrębnione ze względu na płć**, osobno dla samic i samców i **na pochodzenie (genealogiczną)**:

- a) klasy samic, dla sekcji głównej, prowadzoną dla kóz i kózek, zwaną dalej **sekcją główną księgi kóz i kózek (G)**,
- b) klasy samców, dla sekcji głównej, prowadzoną dla kozłów zwaną dalej **sekcją główną księgi kozłów (G)**,
- c) klasy genealogiczną (P) dla kóz i kozłów z potwierdzonym pochodzeniem lecz nie spełniających wymagań wzorca rasowego rasy sandomierskiej,
- d) w sekcji głównej księgi kóz prowadzona jest osobno klasa zwana klasą wyższą kóz (klasa Elita) (GE), do której wpisywane są kozy, które uzyskały, określane przez prowadzącego księgę, minimalne parametry w zakresie średniej życiowej plenności.

W związku z realizacją programu odtwarzania rasy, gdzie koniecznym jest pozyskiwanie zwierząt, niespokrewnionych z populacją aktywną, stworzone są sekcje dodatkowe dla kóz i kozłów, często o nieznanym pochodzeniu ale spełniających minimalne wymogi odnośnie charakterystyki rasy (wzorzec rasowy, brak cech dyskwalifikujących):

- a) klasy samic, dla sekcji dodatkowej, prowadzoną dla kóz i kózek, zwaną dalej **sekcją dodatkową księgi dla kóz i kózek (W)**
- b) klasy samców, dla sekcji dodatkowej, prowadzoną dla kozłów zwaną dalej **sekcją dodatkową księgi kozłów (W)**.

8. Do **sekcji głównej księgi** mogą być wpisywane:

a) kózki, które:

- urodziły się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej,
- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej ksiąg rasy sandomierskiej
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej dyskwalifikujących z hodowli.

b) kozy, które:

- są poddane ocenie wartości użytkowej,
- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt
- posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej ksiąg rasy sandomierskiej
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiadają wad dyskwalifikujących z hodowli

c) kozły, które:

- urodziły się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej,
- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej ksiąg rasy sandomierskiej,
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiadają wad dyskwalifikujących z hodowli,
- w przypadku kwalifikacji jako dawców materiału biologicznego, zostaną objęte badaniem na pochodzenie za pomocą markerów DNA.

d) do klasy genealogicznej mogą być wpisane zwierzęta (kozy lub kozły), zgłoszone przez hodowców, które:

- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- pochodzą po rodzicach wpisanych do ksiąg.

9 W **sekcji dodatkowej księgi W** mogą być zarejestrowane:

a) kózki, które:

- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiadają wad dyskwalifikujących z hodowli.

b) kozy, które:

- są poddane ocenie wartości użytkowej,
- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiadają wad dyskwalifikujących z hodowli.

c) kozły, które:

- zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami UE ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt,
- odpowiadają wzorcowi rasowemu rasy sandomierskiej i nie posiadają wad dyskwalifikujących z hodowli,

- zostały uznane przez prowadzącego księgę za zwierzęta niezbędne do wykorzystania w rozrodzie w populacji kóz sandomierskich w realizacji programu hodowlanego tej rasy.

10. Wpisu kóz do ksiąg dokonuje się na wniosek hodowcy, po sprawdzeniu dokumentacji hodowlanej i spełnieniu warunków wymaganych przy wpisie do księgi.

11. Dowodem wpisu kozy do księgi jest zaświadczenie o wpisie do księgi o nazwie - *Świadectwo wpisu do ksiąg* lub *Świadectwo pochodzenia* które jest przekazywane hodowcy.

X. Świadectwa zootechniczne

Świadectwo zootechniczne na potrzeby handlu zwierzętami hodowlanymi kóz sandomierskich to dokument przygotowywany i wystawiany na wniosek hodowcy, właściciela kóz rasy sandomierskiej, przez prowadzącego księgę, tzn. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie.

Dokument będzie zgodny z formularzem określonym w Załączniku nr I do Rozporządzenia Wykonawczego 2017/717.

XI. Liczebność populacji uczestniczącej w realizacji programu hodowlanego

Obecnie na terenie kraju utrzymywanych jest 40 kóz matek i 12 kozłów stadnych w 3 stadach. Populacja odtwarzanej rasy kóz sandomierskiej systematycznie zwiększa swoją liczebność. Przedstawiony realizowany program hodowlany daje gwarancję odtworzenia i utrzymania populacji kóz rasy sandomierskiej w Polsce.